

Актуальна тема номера:

*«Відновлення Української державності
у період визвольних змагань 1917–1921 рр.
(до 100-річчя подій
Української національної революції)»*

УТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ТА ФОРМУВАННЯ ЇЇ ПРЕДСТАВНИЦЬКОГО СКЛАДУ

В. РУМ'ЯНЦЕВ

*доктор юридичних наук,
член-кореспондент НАПрН України,
професор кафедри історії держави
і права України та зарубіжних країн
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)*

Українська Центральна Рада (далі — УЦР, Рада) утворена як український громадсько-політичний центр поступово і неспинно трансформувалася у представницький орган — своєрідний революційний парламент України. Як наслідок, своїм основним завданням вона визначила національно-державне відродження України. Стратегія і тактика його реалізації вимагала перетворення у революційний парламент, а саме: розширення представницького складу, відповідної реорганізації внутрішньої структури та допоміжного апарату (президія, комісії, друкований орган), формування партійних фракцій,

визначення регламенту роботи. Реалізація такого важливого завдання, установчого характеру, як відродження української державності, могло було здійснене лише представницьким органом, який би виражав волю всього народу і мав достатньо організаційних і правових ресурсів для його втілення у життя.

Основне завдання УЦР у царині державотворення було сформульоване М. Грушевським вже на початку її діяльності. Він висловився не за пасивне чекання поступок Україні з боку російського уряду, а за активну боротьбу за її автономію у складі оновленої федеративної Російської республіки.

* Координатор підготовки матеріалів до актуальної теми — професор І. Бойко.

Органічно це завдання вимагало зміни статусу УЦР, а саме перетворення її з київської міської громадсько-політичної організації у всеукраїнський громадсько-політичний орган, який би представляв і виражав інтереси українського народу, передусім у питанні державотворення.

Організаційним засобом перетворення УЦР у представницький орган було скликання Українського національного конгресу. «Щоб надати Центральній Раді характер справжнього представництва всього організованого українського народу, рішено якомога скоріше скликати з'їзд представників організованої української людності цілої України» [1, 7].

Справа полягала у тому, щоб широкопредставницький характер Українського національного конгресу (далі — Конгрес) певною мірою передати новообраній УЦР. Питання у такому ракурсі ставилося ще напередодні його скликання. 26 березня 1917 р. на підготовчій нараді щодо скликання Конгресу було вирішено комплектувати його склад за таким представництвом: від Київської, Полтавської, Подільської, Херсонської, Катеринославської, Волинської та Харківської губерній — по чотири представники, від Таврії і Чернігівської губернії — по три, від міст Одеси, Харкова і Катеринослава — по два представники. Територіальне представництво мало доповнюватися депутатами, обраними від різних верств населення та партій, у такій кількості осіб: від робітників — 5, селян — 5, кооператорів — 5, студентства — 5, союзу українських автономістів-федералістів — 5, соціал-демократів — 4, радикальних демократів — 3, соціалістів-революціонерів — 3, соціалістів-самостійників — 1, військових і флотських комітетів — по 1, київських військових організа-

цій — 8, наукового товариства — 1, українського духовенства — 1, просвітніх і професійних організацій Києва — 10.

Можливість обирати до УЦР своїх представників отримали території, де етнічні українці становили значну частину населення. По три місця одержали українські громади Кубані і Холмщини, по два — Бессарабської і Чорноморської губерній, Воронежчини, Донеччини, міст Петрограду та Москви, по 1 — Ставропольської, Курської, Мінської, Гродненської губерній [2, 22–23].

Ідея скликання Конгресу виявилася надзвичайно вчасною і продуктивною. Річ у тому, що громадсько-політичний український рух навесні 1917 р. набрав неочікуваного для багатьох розмаху. Ідеї національно-державного відродження у формі автономії України, її соціального оновлення протягом багатьох десятиліть залишалися мрією порівняно вузького кола української інтелігенції, а з падінням самодержавства ці ідеї швидко охопили широкі маси людності. Конгрес мав об'єднати доволі роздрібнені, часто спорадичні й спонтанні сили, в єдиний рух під єдиним керівництвом. Тому пропозиція його скликання знайшла підтримку української громадськості. На адресу Конгресу надійшло понад 350 вітальних телеграм і листів від організацій, громад, гуртків, з'їздів селян, солдатів та офіцерів, учителів, учнів [3, 4]. Початок роботи Конгресу ознаменувався величезним піднесенням. 7 квітня «Киевская мысль» писала: «Зал купецького зібрання переповнений, море голів, і від краю до краю котяться хвилі мелодійної української мови. Партер заповнюють делегати, кількість яких перебільшила тисячу чоловік» [4, 59–63]. Джерела розходяться у визначенні

точної кількості делегатів Конгресу. Одні називають 700, інші — 900 і навіть більше — 1 500 учасників. Дві останні цифри здаються перебільшеними, можливо, вони включали делегатів із дорадчим голосом та гостей з'їзду, адже у виборах голови УЦР 8 квітня взяли участь 593 особи.

Одним із центральних питань порядку денного Конгресу було надання нового, представницького статусу УЦР шляхом переобрання її складу. Близько половини (60 місць) її членів обиралися за територіальним принципом від губерній та великих українських громад за межами України. 20 місць відводилося київським громадським, військовим, професійним та науково-освітнім організаціям, чим підкреслювалася особлива роль київської інтелігенції у творенні Ради, адже такі міста, як Катеринослав, Одеса, Харків, Москва та Петроград, отримали лише по два місця. По п'ять мандатів дісталось робітничим, селянським, студентським та кооперативним організаціям. Партійне представництво визначалося у 1–5 місць. Загальна чисельність нового складу УЦР орієнтовно становила 100–150 членів, обрано на Конгресі було 118 [4, 63–65]. І хоча Конгрес дещо відхилився від попередньої схеми, але це не слід вважати порушенням загальнодемократичних принципів комплектування УЦР в цілому [2, 25], оскільки в новому складі було забезпечено як територіальне представництво від усіх етнічно українських губерній, так і представництво провідних суспільно-політичних рухів в Україні того часу. Однак слід зазначити, що порядок виборів мав суттєві недоліки. Якщо вибори від територій мали певну систему, то вибори від громадських та партійних організацій слабо піддаються якомусь логічному осмисленню.

З розробленої схеми абсолютно незрозуміло, на яких підставах ті чи інші репрезентанти отримали саме таку кількість місць. Вже на Конгресі лунали голоси про необхідність збільшення норм представництва для студентів, жіночих організацій, промисловців, духовенства [4, 10]. Це свідчить про те, що ні політична, ні соціальна структури національного руху в Україні на момент скликання Конгресу повною мірою не визначилися.

Проведення Конгресу і переобрання на ньому на принципово нових засадах складу УЦР дозволяє із впевненістю говорити, що перший крок у відродженні української державності було зроблено: УЦР зі скромного зібрання групки українських інтелігентів стала представницьким органом українського народу, своєрідним революційним парламентом, який, віддзеркалюючи настрої значної частини населення України, висував вимогу надання їй автономії. У своїх спогадах В. Винниченко писав: «Конгрес був першим кроком відродження нації по шляху державності. Будучи одночасно сильним організуючим і агітаційним засобом, він став першим, підготовчим етапом у творенні як ідеї української державності, так і в частковому переведенні її в життя. А саме: конгрес, як повновласний орган національної волі, офіційно передав усю свою повновасть вибраному з себе органу: новій Центральній Раді. З цього моменту Центральна Рада стала дійсно, представницьким, законним (по законам революційного часу) органом усієї української демократії. Всі виступи її надалі мали вже характер правний, оскільки, розуміється, право української соборної демократії поважалось ким-небудь, крім самого українства» [5, 93–94].

На цьому процес розширення складу УЦР і надання їй представницького

характеру не завершився. Конгрес надав їй право кооптувати до свого складу нових членів. Воно було деталізовано в «Наказі Українській Центральній Раді», затвердженому 23 квітня [4, 71–73]. УЦР широко ним користувалася і як наслідок навесні-влітку 1917 р. її роль як представницького органу, центру всього політичного і правового життя в Україні стрімко підвищується.

З ініціативи та за безпосередньою участю УЦР протягом травня-липня 1917 р. у Києві відбулися всеукраїнські селянський, два військові та робітничий з'їзди. Всі вони висловили повну підтримку політиці УЦР, обрали Всеукраїнські ради військових, селянських та робітничих депутатів. Рада кооптувала ці ради, як і Всеукраїнський Генеральний військовий комітет, у число своїх членів. Зазначені поповнення покликали до життя рішення п'ятих загальних зборів, відповідно до яких відбулася реорганізація складу УЦР: кількість її членів становила 588 [4, 138–142]. Саме широке представництво українського народу, вираження його волі та інтересів забезпечило те, що влітку 1917 р. в Україні не існувало сили, яка могла б стати серйозною політичною альтернативою Раді. Це змушені були визнати і Тимчасовий уряд, і неукраїнська революційна демократія України. Остання відмовилася від тактики протистояння українському національно-визвольному рухові і погодилася увійти до складу УЦР після домовленостей, досягнутих влітку 1917 р. у Києві між Тимчасовим урядом і Радою і закріплених II Універсалом. Представникам національних меншостей було надано право обрати 202 дійсних членів Ради та 51 кандидата [4, 207–208]. Це було останнє масове поповнення складу УЦР [4, 10]. Воно засвідчило

досягнення порозуміння між українською демократією та неукраїнськими революційними демократичними колами, а головне — ця акція перетворювала Раду з органу суто національного в Тимчасовий крайовий парламент [1, 29], тобто у справжній центр політико-правового життя в Україні.

За даними мандатної комісії шостих загальних зборів, розрахунковий склад УЦР мав 798 мандатів. Віднині головним стало вважатися представництво в Раді Рад селянських (212 осіб), військових (132 осіб) та робітничих (100 осіб) депутатів, а також Генерального військового комітету (27 осіб). Територіальне представництво від губерній, великих міст та українських громад за межами України залишалося без змін, воно становило 81 мандат, решта розподілялася між політичними партіями та громадськими організаціями як українських, так і російських, польських, єврейських. Далеко не всі з цих мандатів було використано, тому список реальних членів УЦР виглядає коротшим. Мандатною комісією шостих загальних зборів було зафіксовано 639 дійсних членів та чотири кандидати з вирішальним голосом [4, 233–241].

Всі ці заходи сприяли розширенню складу УЦР, надавали йому більш представницького характеру, але слід констатувати, що Рада так і не була обрана на основі загального виборчого права, яке лише й могло засвідчити її абсолютну легітимність у вирішенні такого важливого питання, як зміна форми державного устрою і проголошення автономії України. Це добре усвідомлювали її керівники. Вже влітку 1917 р. у Раді розпочалася робота з проведення територіального з'їзду, було створено відповідну комісію, але з'їзд так і не відбувся, оскільки восени виникла ідея проведення Всеукраїн-

ських Установчих зборів. У тому, що УЦР не була обрана загальним волевиявленням української людності М. Грушевський вбачав її певну слабкість. У своїх спогадах він скаржився на те, що не судилося «перейти до представництва, вибраного загальним голосуванням» [6, 123]. Цей факт використовував свого часу Тимчасовий уряд, відмовляючи Раді у представництві інтересів України.

Відзначаючи величезну роль Конгресу в об'єднанні українських сил і підтримці ідеї української автономії, подальших кроків із вдосконалення представницького складу УЦР в Україні не було зроблено: не були проведені загальні вибори, тому мандат делегатів Конгресу й обраної ним Ради не ґрунтувався на загальноновизнаних, демократичних засадах. І це непроведення загальних виборів було «ахіллесовою п'ятою» УЦР у відродженні української державності [7, 76].

Дійсно, в тих умовах Рада обрала варіант поповнення свого складу представниками від різних форумів українського народу, а не пішла шляхом проведення загальних виборів. Сьогодні важко з абсолютною точністю визначити, чому вона обрала саме такий варіант. Дослідники цієї проблеми вказують на дві основні причини, що стояли на заваді проведення виборів. По-перше, проведення загальних виборів у той час було політичною і технічною утопією [8, 95]. По-друге, певну роль відіграли міркування лідерів УЦР, які не хотіли ризикувати, «перевіряючи» у такий спосіб свій авторитет серед широких верств досить неоднорідного населення України [8, 95–96]. «Українські соціалістичні партії і фракції, з яких рекрутувалася Центральна Рада, передбачаючи неприхильний для себе наслідок загальних виборів, відсували цю важ-

ливу справу з дня на день, і такі вибори не відбулися. Це була непростима помилка Центральної Ради, що стала зародком майбутньої катастрофи відновленої Української держави» [7, 76].

Визнаючи за такими міркуваннями право на існування, важко з ними погодитися. По-перше, непереконливим є твердження про неможливість проведення виборів улітку 1917 р., оскільки вибори в Російській Установчі збори відбулися восени 1917 р., коли розклад і анархія в державі значно поглибилися у порівнянні з весною-літом того ж року; по-друге, УЦР ніколи не зрікалася, а, навпаки, відстоювала ідею скликання Українських Установчих зборів на засадах загального і рівного виборчого права; по-третє, навесні-влітку 1917 р. вона досягла апогею свого авторитету і впливу на українське суспільство, і можна вважати, що в цей час вона одержала б переконливу підтримку виборців.

Справа полягала в тому, що переважна більшість членів Ради обстоювали федеративні засади побудови держави, визнавали за Російськими Установчими зборами право «установлення автономного ладу в національних територіях і федеративного устрою в Російській республіці, так само як і самої цієї республіки» [1, 100]. Тому проведення виборів у власний вищий державний орган йшло б у розріз із цим положенням. Доказом може служити відстоювання УЦР ідеї федерації у трьох її перших універсалах.

Але це міркування сьогодення, а в тих умовах проведення Конгресу й обрання на ньому нового складу УЦР означало, що організаційний період українського національно-державного відродження закінчився: починалася боротьба за втілення вимоги української автономії в життя.

У сенсі представницького характеру УЦР та репрезентація волі українського народу незаперечний інтерес становить національний, соціальний та партійний склад Ради. За неповними даними на сьогодні відомо, що українцям належало 75 % мандатів, решта — національним меншинам. Молдавани отримали чотири місця, німці й татари по три, білоруси, чехи та греки по одному, але вони так і не скористалися своїм правом і представників до Ради не направили. Складніше визначити розподіл мандатів між росіянами, поляками та євреями, оскільки представництво в УЦР надавалося їм не суто за національною ознакою, а через квоти партійних та громадських організацій. У підсумку росіяни мали понад 14 % усіх місць, євреї — близько 6 %, поляки — 2,5 % [4, 12].

УЦР й надалі проводила роботу з розширення свого складу і надання більш ефективних форм діяльності представникам різних соціальних і національних груп. Саме з цим був пов'язаний поділ представників національних меншин на дійсних членів та кандидатів. Останні входили до складу Ради з дорадчим голосом і становили резерв, з якого мало поповнюватися представництво національних меншин зі зростанням кількості українців. Так, мандатна комісія запропонувала сьомим загальним зборам ввести до складу УЦР по одному представникові від білорусів та чехословаків із числа чехословацької частини, яка у жовтні-листопаді 1917 р. перебувала у Києві. На тих же загальних зборах Морська генеральна рада у складі 20 осіб була включена до складу Ради й отримала одне місце в Малій раді. 21 листопада 1917 р. Київська об'єднана рада робітничих та солдатських депутатів на знак підтримки УЦР делегувала до її складу чотирьох представників.

12 грудня 1917 р., відкриваючи восьмі загальні збори, М. Грушевський запропонував поповнити Раду на правах членів з дорадчим голосом усіма обраними в Україні членами Всеросійських Установчих зборів.

Що стосується соціального стану членів УЦР. Із первісного складу — 118 осіб, обраного Конгресом, не менше 100 були представниками інтелігенції. Після завершення формування складу Ради 471 мандат (із 798) належав Всеукраїнській раді військових, селянських та робітничих депутатів. Але тут складно розібратися, представники яких соціальних груп реально стояли за цими мандатами. Першою до складу УЦР увійшла Всеукраїнська рада селянських депутатів. Їй належало 212 мандатів, проте на Всеукраїнському селянському з'їзді було обрано лише 134 депутати від повітів [9, 30–34]. Імовірно, що більша частина — це було бідніше селянство, яке становило соціальну базу Селянської спілки. Персонально про них мало відомо, помітної ролі в діяльності Ради вони не відіграли. Керівництво Всеукраїнською радою селянських депутатів здійснював Центральний комітет Селянської спілки, серед членів якого були відомі діячі Української соціал-демократичної робітничої партії (далі — УСДРП) та Української партії соціалістів-революціонерів (далі — УПСР), такі як В. Винниченко, Б. Мартос, А. Ливицький, М. Ковалевський, П. Христюк, А. Степаненко, М. Стасюк. Цікаво, що значну кількість мандатів вона так і не використала. До селян можна віднести й значну частину делегатів Всеукраїнської військової ради, принаймні солдатів, матросів, унтер-офіцерів, прапорщиків (із 132 обраних членів Ради 60 % становили солдати, 40 % — офіцери). Серед членів Українського генерального військово-

го комітету були лише два солдати й один матрос, решта або військові спеціалісти (офіцери), або партійна інтелігенція (В. Винниченко, С. Петлюра, М. Полозів, М. Міхновський) [10, 44]. Реально в роботі УЦР брали участь лише 100 членів Ради військових депутатів, решта повернулася у свої частини і втратила зв'язок із Києвом.

Діяльність Всеукраїнського робітничого з'їзду дає змогу лише фрагментарно охарактеризувати його представників у Раді. Відомо, що з'їзд був не чисельним, 300 його делегатів репрезентували близько 40 тис. робітників, переважно сільськогосподарський пролетаріат. Звичайно, це була лише незначна частина від 3,5 млн робітників України. З'їзд проходив під керівництвом українських соціал-демократів. При виборах Всеукраїнської ради робітничих депутатів спалахнула гостра полеміка між українськими соціал-демократами та есерами, які вимагали пропорційного представництва. У результаті досягнутого компромісу було вирішено, що із 100 членів Всеукраїнської ради робітничих депутатів 75 буде обрано за територіальним принципом, а 25 — персонально, при цьому 70 місць надавалося членам УСДРП, а 30 — УПСР [11, 38]. До виконавчого комітету ради увійшли провідні діячі УСДРП та УПСР. До складу Малої ради обрали І. Маєвського, М. Порша, В. Довженка. Отже, якщо в самій Всеукраїнській раді робітничих депутатів і у виконкомі було декілька робітників, то в Малій раді їхні інтереси представляли, відповідно, лікар, видавець, кооператор та інженер-технолог [11, 39]. Навіть один із лідерів УСДРП В. Винниченко визнавав, що згадані з'їзди були використані українською партійною демократією для зміцнення своїх позицій в УЦР [5, 218].

Формально партії мали порівняно незначне представництво у Раді. При формуванні її складу Конгресом Союз автономістів-федералістів (пізніше — Українська партія соціалістів-федералістів, УПСФ) отримав 5 мандатів, УСДРП — 4, УПСР — 3, самостійники — 1. Відповідно до постанови п'ятих загальних зборів від 28 червня 1917 р. про реорганізацію УЦР партійні квоти майже не змінилися: УСДРП мала 5 мандатів, УПСР — 5, УПСФ — 5, трудовики — 5. Однак реально перші три партії мали значно більшу кількість мандатів завдяки своїм членам, проведеним до УЦР через селянський, військовий, робітничий з'їзди та територіальне представництво. Загалом саме «українські політичні партії, переважно соціалістичні», визначили характер діяльності Ради [5, 79], тим більше, що її фракції утворювалися за партійним принципом.

З розвитком революції, загостренням політичної та економічної ситуації, після входження у Раду неукраїнських політичних партій про коаліцію вже не йшлося. Київські більшовики не приховували, що вони вступили до неї лише з метою її підризу зсередини. У січні 1918 р. подібну акцію намагалася здійснити група лівих українських есерів.

З протоколів та звітів про хід загальних зборів УЦР можна легко переконатися, в якій гострій міжпартійній боротьбі вони відбувалися. Відсутність вичерпних документальних даних щодо партійного складу Ради змушує скласти про нього певне уявлення на підставі окремих документів і спогадів. Так, О. Гольденвейзер пише: «Депутати-українці поділялися на три значні фракції: українські есери, українські есдеки та соціалісти-федералісти. Українські есери були найсильнішою партією у Раді; до них

під кінець приєднався і Грушевський, який довго залишався безпартійним. Але разом із тим ця фракція була найбільш бідною на людей; навіть у прем'єри вона не могла висунути нікого яскравішого, ніж Голубович. Українські соціал-демократи, до яких належали Винниченко, Петлюра, Ткаченко, Порш та інші, були мало чисельними, але незрівнянно більш значний персональний склад цієї фракції дещо згладжував чисельну перевагу есерів. Нарешті соціалісти-федералісти репрезентували найпоміркованіший і найкультурніший елемент української громадськості. Лідером цієї партії був шанований всіма літератор С. Єфремов, її газету ("Нова Рада") редагував А. Ніковський. Як найпоміркованіша націоналістична група, соціалісти-федералісти жили порівняно у злагоді з представниками "меншин". Найворожішою до українців, хронічно опозиційною партією були російські есери, яких репрезентував у Раді енергійний і здібний О. Зарубін. Меншовики з М. Балабановим на чолі також трималися незалежно, а іноді і мужньо. Рафес, який представляв "Бунд", говорив і орудував більше всіх; він був у цей час в опозиції до українців, які досить побоювалися його гострого язика. Інші єврейські партії були представлені досить слабо» [12, 31].

Отже, найбільше представництво у Раді мали фракції партій українських

есерів та есдеків. Протягом всього існування УЦР вони задавали тон її діяльності, контролювали всі структури, починаючи від президії, Малої ради, Генерального секретаріату і закінчуючи окремими комісіями. Як зазначав О. Гольденвейзер, політичний досвід лідерів українських соціал-демократів дав змогу їм протягом 1917 р. відігравати головну роль в есєро-есдеківському тандемі. М. Порш на переговорах із Й. Сталіним у листопаді 1917 р. назвав себе представником «партії, яка займає в Раді керуюче становище» [4, 455–459]. Маючи більш-менш узгоджені позиції у взаєминах із Тимчасовим урядом стосовно автономії України, зазначені партії мали досить серйозні розбіжності у поглядах на соціально-економічну політику. Врешті-решт українські есери, використавши свою чисельну перевагу у Раді, перебрали у січні 1918 р. керівництво урядом УНР, вони ж добилися реорганізації Малої ради, де отримали значну більшість. З цього приводу В. Винниченко згадував: «Моє бажання вийти з уряду й заяву про це фракціям тим легше було здійснити, що в цей же час есерівська фракція Центральної Ради стала виявляти рішуче бажання взяти провід усієї політики в свої руки. Формальне право на це вона мала раз-у-раз, бо вона кількістю своїх голосів покривала всі інші складені до купи фракції» [5, 224].

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Грушевський М. С.* Хто такі українці і чого вони хочуть. — К., 1991.
2. *Мироненко О. М.* Світоч української державності. Політико-правовий аналіз діяльності Центральної ради. — К., 1995.
3. *Хміль І. В.* На шляху відродження української державності (український національний конгрес — з'їзд, 6–8 квітня 1917 р.) // Історичні зошити. — К., 1994.
4. *Українська Центральна Рада.* Документи і матеріали : у 2 т. — К., 1996. — Т. 1.
5. *Винниченко В.* Відродження нації (Історія української революції: марець 1917 — грудень 1919 р.) : у 3 ч. — 2008. — 797 с.
6. *Грушевський М. С.* Спогади // Київ. — 1989. — № 9.
7. *Нагаєвський І.* Історія Української держави двадцятого століття. — К., 1993.
8. *Копиленко О. Л.* «Сто днів» Центральної ради. — К., 1992.
9. *Хміль І. В.* Перший всеукраїнський селянський з'їзд (28 травня — 2 червня 1917 р.) // Історичні зошити. — К., 1992. — № 4.
10. *Щусь О. Й.* Всеукраїнські військові з'їзди // Історичні зошити. — К., 1992. — № 7.

11. Грищенко А. П. Українські робітники на шляху творення національної держави (1-й Всеукраїнський робітничий з'їзд 11–14 (24–27) липня 1917 р.) // Історичні зошити. — К., 1992. — № 5.
12. Гольденвейзер А. А. Из киевских воспоминаний (1917–1920 гг.) // Революция на Украине по мемуарам белых / сост. С. А. Алексеев ; под ред. Н. Н. Попова. — М. ; Л., 1930.

REFERENCES

1. Hrushevskiy M. Hto taki ukraintsi i choho vony hochut [Who are Ukrainians and what do they want], Kyiv, 1991.
2. Myronenko O. M. Svitoch ukraïnskoi derzhavnosti. Polityko-pravovyi analiz diïalnosti Tsentralnoi rady [The cresset of Ukrainian statehood. Political and legal analyses of the Central Rada's activity], Kyiv, 1995.
3. Khmil I. V. Na shliakhu vidrozhennia ukraïnskoi derzhavnosti (ukraïnskyi natsionalnyi kongres — zizd, 6–8 kvitnia 1917 roku) [Towards revival of Ukrainian statehood (Ukrainian National Congress — the Congress, 6–8 April 1917)], *Istorychni zoshyty*, Kyiv, 1994.
4. Ukraïnska Tsentralna Rada. Dokumenty i materialy [Ukrainian Central Rada. Documents and materials], Kyiv, 1996, vol. 1.
5. Vynnychenko V. Vidrozhennia natsii (Istoriia ukraïnskoi revoliutsii maret 1917 — hruden 1919 roky) [Renaissance of the nation (History of the Ukrainian revolution March 1917 — December 1919 years)], 2008, 797 p.
6. Hrushevskiy M. S. Spohady [Memories], Kyiv, 1989, no. 9.
7. Nahaïevskiy I. Istoriia ukraïnskoi derzhavy dvadtsiatoho stolittia [History of Ukrainian state of twentieth century], Kyiv, 1993.
8. Kopylenko O. L. «Sto dniv» Tsentralnoi rady [«One hundred days» of the Central Rada], Kyiv, 1992.
9. Khmil I.V. Pershyi vseukraïnskyi selianskyi zizd (28 travnia — 2 chervnia 1917 roky) [First Ukrainian peasant Congress (May 28 — June 2, 1917)], *Istorychni zoshyty*, Kyiv, 1992, no. 4.
10. Shchus O. Y. Vseukraïnski viiskovi zizdy [All-Ukrainian military congress], *Istorychni zoshyty*, Kyiv, 1992, no. 7.
11. Hryshchenko A. P. Ukraïnski robotnyky na shliakhu tvorennia natsionalnoi derzhavy (1-y vseukraïnskyi robotnychyi zizd 11–14 (24–27) lypnia 1917 roku) [Ukrainian workers towards the creation of the nation state (1st Congress of Ukrainian workers 11–14 (24–27) in July 1917)], *Istorychni zoshyty*, Kyiv, 1992, no. 5.
12. Goldenveyzer A. A. Iz kievskikh vospominaniy [From Kiev memories], *Revolutsiia na Ukraine po memuarom belykh*, Moscow; Leningrad, 1930.

Рум'янцев В. О. Утворення Української Центральної Ради та формування її представницького складу

Анотація. Проаналізовано порядок формування Української Центральної Ради, розкрито засоби забезпечення в її складі територіального представництва та представництва політичних партій і громадських організацій. У контексті відображення УЦР волі українського народу досліджено соціальний стан, національна належність та партійний склад її членів. Зроблено висновок про перетворення її у революційний парламент України.

Ключові слова: Українська Центральна Рада, порядок її формування, представницький характер, соціальний, національний і партійний склад.

Румянцев В. А. Создание Украинской Центральной Рады и формирование ее представительского состава

Аннотация. Проанализирован порядок формирования Украинской Центральной Рады, раскрыты способы обеспечения в ее составе территориального представительства и представительства политических партий и общественных организаций. В контексте отражения УЦР воли украинского народа рассмотрено социальное положение, национальная принадлежность и партийность ее членов. Сделан вывод о трансформации ее в революционный парламент Украины.

Ключевые слова: Украинская Центральная Рада, порядок ее формирования, представительный характер, социальный, национальный и партийный состав.

Rumiantsev V. Creation of Ukrainian Central Rada and Formation of its Representative Structure

Annotation. The order of formation of the Ukrainian Central Rada is analysed, ways of providing in its structure of territorial representation and representative office of political parties and public organizations are opened, in the context of reflection of Ukrainian Central Rada of will of the Ukrainian people the social position, a national identity and party membership of her members is considered. The conclusion is drawn on transformation of Ukrainian Central Rada in revolutionary parliament of Ukraine.

Key words: the Ukrainian Central Rada, order of its formation, the representative character of the social, national, party composition.